EESTI ARSTITEADUSE RAHVUSVAHELISEST EKSPERTIISIST

Ekspertiisiks esitati andmed 47 uurimisprojekti kohta. 1991.aastal, mil vastavad materjalid vormistati, toimus arstiteaduslik uurimistöö Eestis 125 projekti raames. Märkimisväärne erinevus ekspertiisiks esitatud ja käigusolevate projektide arvus tulenes järgmistest asjaoludest:

- Vastavalt ekspertiisi tingimustele sai tähtajaks (16.juuni 1991.a.) esitada vaid pikemat aega tehtud tööde tulemusi. Seetõttu jäid hiljuti alustatud projektid kõrvale.
- Tartu Ülikooli arstiteaduskonna nõukogu otsustas oma 23. aprilli 1991.a. koosolekul mitte nõustuda kõnealuse ekspertiisiga. Põhjuseks oli asjaolu, et (tol ajal) teaduskonna kateedrites tehtavaid töid riigieelarvest ei finantseeritud. Seetõttu esitati Ülikoolist üksnes need uurimisprojektid, millega tegeleti Üld- ja Molekulaarpatoloogia Instituudis.
- Asutustest ei esitatud ekspertiisile ka mitmeid riigieelarvest finantseeritavaid töid. Vastavate põhjuste analüüs kuulub instituutide juhtkondade (nõukogude) kompetentsi. Autonoomsetest teaduskollektiividest ei esitanud andmeid üksnes Tartu Ülikooli Eesti Südamekeskus.

Esitatud projektide evaluatsiooni viis läbi Rootsi Arstiteaduse Nõukogu (Medicinska Forskningsradet, Swedish Medical Research Council) poolt moodustatud töörühm. Viimasesse arvati viis Rootsi väljapaistvat arstiteaduse professorit, kelle kohta on aruandes teatatud, et nende teadmised vastavad ka esitatud materjali väga spetsialiseeritud valdkondadele.

Eksperdid rõhutavad, et evaluatsioon oli teoreetiline: see toimus üksnes neile esitatud materjalide põhjal, kohalesõiduta. Nad möönavad, et kohapealsete töötingimuste ning finantseerimisvõimaluste mittetundmine, samuti asjaolu, et valdav osa uurimistulemusi oli publitseeritud NSV Liidu ja Eesti teadusväljaannetes, võis mõnel juhul hinnangule ebasoodsalt mõjuda.

Ekspertiisi tulemused on esitatud lakooniliselt, projektide kaupa. Mingit üldhinnangut teadusvaldkonna olukorra kohta ei ole antud, ka ei ole esitatud üldisi soovitusi. Projekte on hinnatud kolmeastmelise skaala järgi:

1 grupp - heatasemelised tööd
2 grupp - tööd, mida saab arendada teaduslikult väärtuslikeks
3 grupp - puuduliku tasemega projektid

Esitatud 47-st projekti puhul on aruandesse jõudnud hinnang 31 töö kohta. Peale selle on kõnealusele komisjonile üle antud 4 töö materjalid, mis esitati loodusteaduste (A.Kööp: Lümfaatilise koe bioloogiliselt aktiivsed fraktsioonid ja nende tähtsus kiiritatud organismis; M.Epler: Inimese kardiovaskulaarse süsteemi regulatsiooniprotsessid tervise ja haiguse korral) või keemia (Ü.Lille: Polüeensete happeliste metaboliitide ja nendesarnaste ainete sünteesi ja toime uurimine; M.Lopp: Eesti ravimudad) ekspertkomisjonidele. Seega laekusid eksperthinnangud 35 töö

kohta.

Esitatud ja arvamusega tagasi laekunud projektide arvu väga olulise erinevuse (47:31) on põhjustanud järgmised asjaolud:

Profülaktilise Meditsiini Instituudist esitati 14 projekti. Neist 6 klassifitseeriti teadussuunda 4.1 "Tervishoid" (Human ecology), projektide juhid olid K.Birk, S.Etlin ja L.Redko, V.Mitchenkov, A.Povarov, L.Priimägi, V.Schwarz, M.Teoste ja R.Silla. 5 projekti (juhid N.Amitina, L.Priimägi, S.Stroinovskaja ja J.Reinaru, K.Subi, V.Vassilenko) olid pühendatud viroloogiale ja klassifitseeriti valdkonda 4.2 "Biomeditsiin". Peale selle esitati sellest instituudist 2 projekti, mis kuulusid oma suuna poolest valdkonda 4.3 "Ravimid ja toksikoloogia" (juhid R.Rahhimov ja R.Sudakova). Kõiki neid projekte on eksperdina hinnanud professor Felix Mittelman Lundi Ülikooli kliinilise geneetika osakonnast (evaluatsiooniprotokollis nr.25, lk.29). Ta möönab, et projektid on kvantitatiivselt ja kvalitatiivselt väga erinevad, mistõttu üldhinnangut on raske anda. Siiski käsitleb ta oma arvamuses neid projekte ühtse tervikuna.
Kõrvutades eksperdi arvamuse kõnealuste projektide sisuga, võib teatud reservatsiooniga järeldada, et viroloogiale pühendatud projekte on hinnatud kõrgelt (1 grupp), sama kehtib vee bakterioloogilise reostuse (K.Birk) ja toiduainete toksikoloogilise uurimise (V.Mitchenkov) suhtes. Need projektid võiks liigitada 1-2 grupi vahepealseks, kuivõrd ekspert konstanteerib, et meetodid on adekvaatsed mistõttu võib oodata huvitavaid tulemusi.
Seevastu tunnustab ekspert 3. gruppi kuuluvaks projektid, mis on suunatud Eesti rahva tervise ja ökoloogiliste faktorite seoste uurimisele (S.Etlin ja L.Redko, M.Teoste ja R.Silla, A.Povarov), eriti laste ja noorukite tervise arendamisele (V.Schwarz). Midagi ei ole eksperthinnangus mainitud R.Rahhimovi ja R.Sudakova projektide kohta.

Eksperthinnangut ei ole ka Kardioloogia Instituudi projekti "Kardiovaskulaarsüsteemi haiguste epidemioloogia ja vältimine" (O.Volozh) kohta.

Võrreldes kõnealuse ekspertkomisjoni protokolli (nn.kollast raamatut) teistega (loodus- ja täppisteaduste nn. sinise raamatuga, samuti põllumajandus- ja metsandusteaduste ning veterinaarmeditsiini evaluatsiooni protokollidega), torkab silma, et arstiteaduse ekspertkomisjoni töö kokkuvõte jääb nii sisuliselt kui vormiliselt ülalnimetatutest oluliselt maha. Öeldut illustreerib veel asjaolu, et aruandes on rohkesti nimevigu (Raivo Ubio, pro Uibo, lk.17 ja indeksis; Mati Rabu, pro Rahu, lk.23 ja indeksis; Herle Evarus, pro Hele Everaus indeksis jt.). Indeks osutab, et hinnang Erkki Juroneni projekti kohta on lk.5, tegelikult on see lk.9 jne.

EV Tervishoiuministeeriumi Teadusnõukogu (arstiteaduse ekspertnõukogu) arutas rootsi evaluatsiooni tulemusi oma koosolekul 10.detsembril 1992.a. Eelnevalt oli tulemusi arutatud TÜ arstiteaduskonna nõukogus, ÜMPI ja Tervishoiuministeeriumi instituutide nõukogudes.

Ekspertnõukogu arutas järgmisi proteste:

E.Veinpalu Eesti ravimudade ja nende bioaktiivsete komponentide toime eksperimentaalne ja kliiniline uurimine. Projekt oli hinnatud 3.gruppi kuuluvaks. Sellega haakus sama hinnangu saanud M.Lopi juhitud töö Eesti ravimudad, mis oli suunatud humisooli keemiliste ühendite uurimisele.
Täiendava arvamuse olid esitanud prof. R.Birkenfeldt TÜ-st ja nõukogu liige H.Lutsoja, kes hindasid suunda vajalikuks ja tulemusi positiivsteks. Otsustati, et tööd tuleb jätkata, täiustamist vajab kliiniliste uuringute metoodika (uurimisaluste standardiseerimine, randomiseerimine, placebo-meetod, hindamise pimemeetod jne.).

Negatiivne hinnang Profülaktilise Meditsiini Instituudi töödele, mis käsitlesid Eesti rahva tervise sõltumust ökoloogilistest teguritest; laste kehalist töövõimet, sõltuvalt pärilikest faktoritest ja kehalisest kasvatusest; laste karastamise probleeme (lk.29 ekspertiisi protokolliraamatus, juhina nimetatud instituudi direktorit L.Priimäge; ekspertiisiks esitatud materjalide põhjal on projektide juhid S.Etlin ja L.Redko, M.Teoste ja R.Silla ning V.Schwarz).
Otsustati, et toetudes Eesti Vabariigi Põhiseadusele, samuti Rahvusvahelisele Paktile Majanduslike, Sotsiaalsete ja Kultuurialaste Õiguste Kohta, millega Eesti Vabariik on liitunud, on Eesti poolt võetud konkreetsed kohustused igaühe tervise kaitseks. Keskkonnad eri maades erinevad sedavõrd, et ainult teiste maade kogemus meid ei aita. Eesti teatud piirkondades on elukeskkonnaga seotud haigestumus kõrge, negatiivsed mõjud teadmata või vähe uuritud. Seetõttu tuleb vastavaid töid jätkata (prof. J.Uibu, med.kand. H.Lutsoja).

Protest negatiivse hinnangu suhtes professor Peeter Laane (evaluatsiooni aruandes lk.35, samuti indeksis ebaõigesti Laare) juhitud töö Koronaarhaiguste mitmesugused kliinilised vormid (Various clinical forms of coronary artery disease - protokollis vigaselt "coronary active diseases") suhtes. Tõdeti, et selle töö sisu jäi eksperdile (professor Göran Bondjers) arusaamatuks, kuivõrd puudusid ingliskeelsed publikatsioonid. Töösuund on vajalik.

Võeti teadmiseks direktor P.Laane protest selle kohta, et Kardioloogia Instituudist esitatud, Eesti elanikkonna tervisele olulise töö Kardiovaskulaarsüsteemi haiguste epidemioloogia ja vältimine (projekti juht O.Volozh) kohta ekspertiisi andmeid ei laekunud.

Võeti teadmiseks R.Uibo (ÜMPI, projekt Gastrointestinaaltrakti ja maksa haiguste autoimmuunsed mehhanismid) protest, mille ta edastas ka otseselt Rootsi eksperdile (professor H.Olov Sjögren). Otsustati, et R.Uibo on enam kui tagasihoidliku finantseerimise tingimustes saavutanud silmapaistvaid tulemusi ja tööd on vaja jätkata.

Sama otsustati M.Mikelsaare ja A.Ormissoni projekti Soole mikrofloora tasakaaluhäiret ja infektsioone põhjustavate oportunistlike mikroorganismide uurimine madala resistentsusega haigetel suhtes. Autorid on omal algatusel pöördunud täiendavate

väliseksperte poole ja saanud positiivse hinnangu tunnustatud spetsialistidelt (professorid T.Wadström ja T.Midtvedt Rootsist).

Põhjendatuks peeti J.Terase poolt esitatud täiendavaid andmeid töö suhtes, mis käsitleb protozooloogia probleeme ja on tihedalt seotud arstiteadusega. See projekt sai hinnangu loodusteaduste ekspertkomisjonilt (hinne "fair").

Kuigi projekti juhid formaalselt ei protestinud, otsustas ekspertkomisjon, et hinnang H.Everausi projekti Immuun- ja endokriinsüsteemide vahelised suhted lümfoproliferatiivsete haiguste korral ning A.Tamme töö Hüpolaktaasia: epidemioloogia ja molekulaarpatoloogia suhtes on olnud õigustamatult karm. Tegemist on pikaajaliste töödega, millel on arvestatav rahvusvaheline tunnustus.

ETFN arstiteaduste ekspertkomisjoni esimees A.-E.Kaasik